

Tussen mensen

– Contextueel denken over relaties,
familie en samenleving –

ANNIE NUYTS
LIEVE SELS

Voor Herman
Voor Annemie en Kristof
Voor Lisa, Jesse, Lore
Voor kinderen
Lieve

Voor Birgit, mijn mooie dochter
Mijn meest eigen vreemde Ander
Annie

D/2017/45/659 – ISBN 978 94 014 3621 2 – NUR 752, 895

Vormgeving omslag: Compagnie Paul Verrept
Vormgeving binnenwerk: theSWitch
Coverbeeld: schilderij 'Tussen mensen' door Ilse Penne
Illustraties: Karen De Keersmaeker

© Annie Nuyts, Lieve Sels & Uitgeverij Lannoo nv, Tiel, 2017.

Uitgeverij LannooCampus maakt deel uit van Lannoo Uitgeverij,
de boeken- en multimedialdivisie van Uitgeverij Lannoo nv.

Alle rechten voorbehouden.

*Niets van deze uitgave mag verveelvoudigd worden en/of openbaar
gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere
wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.*

Uitgeverij LannooCampus
Erasme Ruelensvest 179 bus 101
3001 Leuven
België
www.lannoo-campus.be

Inhoud

Voorwoord door Catherine Ducommin-Nagy	9
Inleiding	13
1 De relationele werkelijkheid heeft vele gezichten	19
De vijf dimensies: een veelzijdige kijk	21
Slotbeschouwing	35
Door het oog van Inge Vervotte	37
2 Ontvangen is ook geven	43
Geven en ontvangen in relaties	45
Geven en ontvangen in gekozen relaties	46
Geven en ontvangen tussen ouders en kinderen	49
Ouders doen hun best voor hun kinderen	52
Kinderen doen hun best voor hun ouders	53
Drie generaties geven en ontvangen	55
Geven en ontvangen in de samenleving	60
Slotbeschouwing	64
Door het oog van Frans de Waal	66

3 Op eigen grond	72
Het ontstaan van een Zelf	73
Eigen grond: zelfvalidatie	79
Ik sta op eigen grond: zelfafbakening	81
Zelfvalidatie en zelfafbakening in de praktijk	83
Zelfvalidatie en zelfafbakening in de samenleving	85
Slotbeschouwing	89
Door het oog van Johan Braeckman	90
4 Het toegewijde kind in ons	98
De oorsprong van loyaliteit	100
De relatie kleurt de loyaliteit	102
Loyaliteit verbonden met het bestaan	103
Loyaliteit die verdiend wordt	105
Wanneer zorg en bloedband niet samenvallen	108
Kinderen kiezen voor beide ouders	111
Onzichtbaar maar toch loyaal	112
Botsende loyaliteiten	113
Den ‘draai’	115
Loyaliteit en de samenleving	116
Slotbeschouwing	119
Door het oog van Myriam Van Gael	120
5 De lusten en lasten van onze erfenis	128
De appel en de boom	132
Onze erfenis kan ons stimuleren	134
Onze erfenis kan ons blokkeren	134

Het doorgeven van de schatkist	137
Erven van de samenleving	139
Slotbeschouwing	142
Door het oog van Fons Leroy	144
6 Wat als de rollen worden omgekeerd?	151
Parentificatie in de praktijk	154
Parentificatie als winst- en verliespost	161
Parentificatie en de samenleving	163
Slotbeschouwing	165
Door het oog van Hans Van Crombrugge	167
7 Waar halen we het recht vandaan?	172
Recht en onrecht	174
Onrecht en gezinnen	177
Als onrecht drijfveer wordt	180
De cirkel doorbreken	183
Recht en onrecht in de samenleving	186
Slotbeschouwing	189
Door het oog van Rudi Vranckx	191
8 Dialoog als échte ontmoeting	200
De contextuele dialoog	202
Wanneer de dialoog hapert	208
Dialoog als proces van herstel	209
Dialoog in de samenleving	214
Slotbeschouwing	220
Door het oog van Nadia Fakil en Miet Corneillie	221

9 Verdiepende illustraties	227
Illustratie bij hoofdstuk 1:	
Van generatie op generatie – Veerle	227
Illustratie bij hoofdstuk 2:	
Zorgen, vanzelfsprekend? – Marina	232
Illustratie bij hoofdstuk 3:	
Ik ben wie ik ben, tot hier en niet verder – Kaat Vrancken	236
Illustratie bij hoofdstuk 4:	
Hoe loyaal moet ik zijn? – Leen Bastiaansen	240
Illustratie bij hoofdstuk 5:	
Woorden wekken, voorbeelden strekken – Thomas Vanderveken	245
Illustratie bij hoofdstuk 6:	
Er was eens een koning – Mark Van den Wijngaert	250
Illustratie bij hoofdstuk 7:	
Afwezige vaders – Erna Rheeder	256
Illustratie bij hoofdstuk 8:	
De noodzaak van dialoog – Wilfried Gyselaers	259
10 De contextuele gereedschapskist	266
Tot slot	276
Epiloog: Herinnering aan mijn vader	278
Dankwoord	281
Literatuur	283

Voorwoord

Door professor Catherine Ducommun-Nagy

AL EEN AANTAL JAREN PROBEREN ANNIE NUYTS EN LIEVE SELS het werk van Ivan Boszormenyi-Nagy via lezingen te introduceren bij een breed publiek buiten de geestelijke gezondheidszorg. Zijn benaderingswijze, de contextuele therapie, kent heel wat toepassingen buiten de wereld van de therapie. Hun lezingen hebben een grote weerklank gekregen. Dit boek is er dan ook gekomen ten behoeve van de niet-professionele lezers die graag meer willen weten over deze benadering.

Een aantal auteurs rond contextuele therapie, mezelf inbegrepen, streven ernaar om te schrijven in een taal die meer toegankelijk is voor de niet-professionele lezer dan die van sommige originele teksten. In het schrijven over psychotherapie en familitherapie is het gebruikelijk dat auteurs voorbeelden geven uit het leven van hun cliënten, uit het leven van bekende personen en personages uit romans, films of tv-series, om hun klinisch werk te illustreren. Het is daarbij ook niet ongewoon dat ze enkele autobiografische elementen toevoegen. Maar wat op mij een originele indruk heeft gemaakt, is het feit dat de schrijfsters erin geslaagd zijn drie elementen met elkaar te verweven die zelden worden gecombineerd: een eenvoudige voorstelling van ingewikkelde begrippen, bijdragen door experts van buiten het vakgebied en illustraties uit het dagelijkse leven.

Ik ben ervan overtuigd dat dit boek tegemoetkomt aan de verwachtingen van een brede waaier van lezers. Al is het in de eerste plaats niet geschreven voor therapeuten en andere professionelen, toch geloof ik dat ook mensen die vertrouwd zijn met de contextuele therapie nieuwe inzichten zullen halen uit de bijdragen van de experts, die vanuit hun vakgebied reflecteren over de contextuele benaderingswijze.

Aanvankelijk hadden de auteurs de bedoeling met anekdotes uit het eigen leven van Boszormenyi-Nagy het ontstaan van zijn benaderingswijze beter te begrijpen en de ontwikkeling ervan te illustreren. Met dat doel namen ze contact op met zijn familie en mezelf als zijn weduwe. Mijn reactie was in eerste instantie negatief om een aantal redenen. Voor een deel aarzelde ik omwille van het feit dat wijlen mijn echtgenoot bij verscheidene gelegenheden ernstige bedenkingen had, wanneer geprobeerd werd zijn benaderingswijze te verklaren vanuit zijn eigen levensgeschiedenis.

Wel was hij bereid de twee kernthema's te erkennen die als leidraad hebben gediend tijdens zijn hele leven: zijn belangstelling voor gerechtigheid, internationale gerechtigheid inbegrepen, en zijn vastberadenheid om mensen te helpen die lijden aan schizofrenie. Vaak werd gedacht dat hij het belang van gerechtigheid en eerlijkheid als bepalende elementen van familierelaties ontdekte, eenvoudig omdat hij geboren was in een familie die reeds vijf generaties lang magistraten, advocaten en rechters had voortgebracht. Hij zag de zaken anders: voor hem was interesse in gerechtigheid en eerlijkheid een directe uiting van de invloed van zijn vader. Dit was niet simpelweg omdat zijn vader een rechter was die de wetten van de gerechtigheid handhaafde en toepaste. Zijn vader was ook een man die vastbesloten was om een eerlijke kans te geven aan alle betrokken partijen om hun situatie te pre-

senteren vanuit hun eigen gezichtspunt en oplossingen te vinden die zo eerlijk mogelijk waren voor iedereen.

Maar de beslissing van Boszormenyi-Nagy om geneeskunde en psychiatrie te studeren in plaats van rechten, kwam voort uit een ander aspect van zijn gevoeligheid voor onrecht. Tijdens zijn jeugd bestond er geen behandeling voor schizofrenie, en mensen die leden aan ernstige psychische stoornissen werden door de maatschappij uitgestoten. Dat vond hij niet alleen verontrustend, maar ook uiterst oneerlijk.

Als tiener was hij er getuige van hoe een man die leed aan waanvoorstellingen op een hardhandige manier behandeld werd. Deze ervaring motiveerde hem psychiater te worden en zich toe te leggen op wetenschappelijk onderzoek om een behandeling voor deze ziekte te vinden. Met dat doel in het achterhoofd studeerde hij fysica en biochemie, naast het voltooien van zijn psychiatische opleiding.

Bij zijn aankomst in de Verenigde Staten legde hij zich een aantal jaren toe op biochemisch onderzoek. Toen hij merkte dat de medische wetenschap nog niet voldoende gevorderd was om verklaringen te geven voor de oorsprong van schizofrenie, keerde hij terug naar klinisch werk. Hij zocht naar nieuwe manieren om zijn patiënten bij de behandeling te betrekken. In die periode begon hij families uit te nodigen om aan familietherapiesessies deel te nemen. Zo werd hij een van de pioniers van de familietherapie en de grondlegger van de contextuele therapie.

Mijn man hoopte tot op het einde van zijn leven dat de contextuele therapie, een integratief therapiemodel, een richtlijn zou kunnen worden voor om het even welke therapie, en een reflectiebasis voor het hele domein van de geestelijke gezondheidszorg. Toch maakte het hem ook steeds gelukkig te zien dat zijn benaderingswijze werd toegepast in allerlei domeinen buiten de geestelijke gezondheidszorg en hij zou zeker met genoeg elk

boek gesteund hebben dat zijn werk voor een breder publiek toegankelijk maakt.

Catherine Ducommun-Nagy is Associate Professor in de Graduate Programs in Marriage and Family Therapy aan Drexel University (Philadelphia, PA., VSA). Daarnaast is ze voorzitter van het Institute for Contextual Growth (Glenside PA, VSA) en F.H.M. Specialist in child and adult psychiatry and psychotherapy (Zwitserland).

Inleiding

DE WERELD IS KLEIN, WORDT GEZEGD. EN IN ZEKERE ZIN IS DAT ook zo. Het is verbazingwekkend hoe nauw we verbonden zijn met mensen die we zelfs van haar noch pluim kennen. In 1929 lanceerde de Hongaarse schrijver Frigyes Karinthy zijn theorie ‘Six degrees of separation’ (letterlijk: ‘Zes graden van verwijdering’), die zegt dat twee onbekenden met elkaar verbonden zijn via een ketting van slechts vijf tussenpersonen. Deze stelling, ook wel ‘het kleine-wereldfenomeen’ genoemd, werd ondertussen via allerlei wetenschappelijk onderzoek bevestigd.

Child Focus gebruikt dit jaar deze theorie bij het lanceren van een campagne om bij onrustwekkende verdwijningen het belang van het delen van opsporingsberichten op sociale media te illustreren. Op hun website staat een filmpje waarin zes mensen aantonen op welke manier ze met elkaar verbonden zijn.

‘Zou dit geen mooi begin van ons boek zijn?’, vraag ik aan Lieve. In een seconde ondergaat ze de transformatie van geïnteresseerde luisteraar naar fiere moeder: ‘Mijne zoon, onze Kristof en zijn vriendin Chloé doen mee aan dat filmpje.’

Zóó klein is de wereld dus.

Annie

Van die menselijke keten maken we allemaal deel uit. Bij onze geboorte krijgen we in dit netwerk een unieke plek die ons verbindt met mensen uit het heden, het verleden en zelfs de toekomst. Familie neemt daarbij een bijzondere plaats in. Onze ouders hebben ons op de kaart gezet en in de schoot van het gezin worden we voor een deel wie we zijn. Individuen, gezinnen en families zijn op hun beurt een onderdeel van het raderwerk dat ‘samenleving’ heet. Al deze schakels beïnvloeden elkaar onderling. Dit boek gaat over deze schakels, over het gebied **tussen mensen** en wat daar gebeurt.

Met de presentatie *Familie duurt langer dan een mensenleven* trekken we al geruime tijd door Vlaanderen en Nederland. In deze lezing brengen we aan de hand van tv-fragmenten, muziek en verhalen de kracht van familiebanden in beeld, met de lusten en de lasten die erbij horen. Momenteel is er de nieuwe voordracht *Tussen Mensen*, waarin het accent ligt op de wisselwerking tussen gezin en samenleving. In deze voordrachten is het denk-kader van Ivan Boszormenyi-Nagy onze inspiratiebron, met zijn aparte kijk op de dynamiek van familie- en andere relaties.

Ivan Boszormenyi-Nagy, geboren in 1920 en overleden in 2007, is een Hongaars-Amerikaanse psychiater, die enkele jaren na de Tweede Wereldoorlog omwille van politieke redenen naar Amerika emigreerde. Hij is een van de eerste familietherapeuten en grondlegger van wat ‘contextuele hulpverlening’ wordt genoemd. In zijn werk met patiënten en hun families merkt hij de kracht op van familiebanden, in positieve en minder positieve zin, en de invloed ervan doorheen de generaties. Met generaties bedoelt hij zowel de vorige als de toekomstige. Hij ziet ook de sterke impact van familiebanden op alle andere belangrijke relaties in ons leven, zoals die met de partner, collega’s en vrienden. Met de begrippen ‘contextueel’ en ‘context’ verwijst Boszormenyi-Nagy naar de verbindingen van mens tot mens in heden, ver-

leden en toekomst. De psychologie, die tot dan toe vooral op het individu was gericht, wordt door zijn ideeën verrijkt met 'het gebied van de verbondenheid tussen mensen' en met de betekenis die rechtvaardige en betrouwbare relaties hebben voor ons welzijn.

De lezingen hebben ons geleerd dat de contextuele kijk de toehoorders beroert. Mensen vertellen dat het hun inzicht ver-groot in wat echt belangrijk is in het leven: rechtvaardige en verantwoordelijke relaties. Het is ondertussen onze overtuiging dat het contextuele gedachtegoed niet enkel belangrijk is voor de hulpverlening, waar het oorspronkelijk voor werd ontwikkeld, maar dat iedereen, ook de brede samenleving, baat kan hebben bij dit ideeëngoed. De vele positieve reacties achteraf hebben dit geloof nog versterkt. De vragen naar relevante, toegankelijke literatuur hebben ons aangezet tot het schrijven van dit boek.

Tussen mensen wil geen therapieboek zijn. Het richt zich in de eerste plaats tot de geïnteresseerde leek die wil proeven van de rijkdom van het contextuele denken en die zijn inzicht in de complexe wereld van familie- en andere relaties wil verruimen. Inzicht en reflectie helpen onszelf en de wereld rondom ons beter te begrijpen. Dit is niet alleen zinvol voor het eigen welzijn, maar ook voor dat van onze kinderen en kleinkinderen. Het kan ons motiveren verantwoordelijkheid op te nemen voor ons handelen en de gevolgen ervan. Passend omgaan met elkaar in het hier en nu is belangrijk, maar aandacht voor de effecten van ons doen en laten op de volgende generaties, zeker op jonge en kwetsbare kinderen, nog meer. Net als Boszormenyi-Nagy zijn we ervan overtuigd dat honderd gram preventie gelijkstaat aan tonnen therapie. Het contextuele denkkader biedt een raamwerk om dit alles te ondersteunen en een open dialoog tussen mensen te stimuleren.

We willen met dit boek ook de hulpverlener bereiken. Het was een hele uitdaging over het contextuele gedachtegoed te schrijven in een toegankelijke taal zonder afbreuk te doen aan de waarde van de verschillende contextuele begrippen. Het familie-erfgoed van Boszormenyi-Nagy – langs vaderskant stamt hij uit een geslacht van juristen – kleurt zijn taal door het veelvuldig gebruik van rechtstermen. In dit boek proberen we taal aan te reiken die de hulpverlener en de cliënt met elkaar verbindt en het spreken over deze vaak indringende thema's vergemakkelijkt.

In dit boek proberen we de theorie van Boszormenyi-Nagy op de voet te volgen. Elk hoofdstuk belicht een ander contextueel thema, geïllustreerd aan de hand van vele voorbeelden uit het dagelijkse leven: ons eigen leven en het leven van bekende en minder bekende mensen. Deze thema's belichten we vanuit het perspectief van gezin en familie, maar ook telkens verbreed naar de samenleving. De hoofdstukken hebben een logische volgorde, maar kunnen ook op zichzelf gelezen worden.

Op het einde van elk hoofdstuk volgt een reflectie door een deskundige uit een ander vakgebied: biologie, journalistiek, politiek, pedagogie, antropologie en filosofie. Deze mensen zijn niet altijd vertrouwd met het contextuele gedachtegoed, maar sluiten met hun werk nauw aan bij de verschillende contextuele thema's uit het boek. De confrontatie met inzichten uit andere domeinen helpt verfijnen wat de theorie van Boszormenyi-Nagy anno 2017 kan betekenen.

Het tweede deel van het boek bundelt verhalen uit het echte leven, die bedoeld zijn als illustratie van de verschillende contextuele thema's. Deze verhalen bieden de lezer de mogelijkheid hierover verder te reflecteren.

We eindigen met een kort overzicht van de belangrijkste contextuele interventies als kennismaking met de contextuele hulpverlening.

Het schrijven van *Tussen mensen* was een waar avontuur waarin we de lezer proberen mee te nemen en uit te dagen. Het boek kent een zekere gelaagdheid: het kan de lezer aanmoedigen tot kritische reflectie op het contextuele gedachtegoed, het kan herkenning bieden door de vele voorbeelden en verhalen, het kan uitnodigen tot beschouwing en tot beweging. We hopen dat de afwisseling tussen het micro-perspectief van individu en gezin en het macro-perspectief van de samenleving deze uitdaging levendig en interessant maakt.

We schreven dit boek vanuit een passie voor mensen, vanuit de interesse voor wat hen beweegt, verbindt en wat hen hierin soms belemmert. Het zou mooi zijn mochten we hier iets van kunnen doorgeven.

*In het tussen waar
lucht, noch land of water woont
Rust de horizon*
Sabine Bogaert, 2014

1. De relationele werkelijkheid heeft vele gezichten

‘Reyers Laet’, 2 april 2015, Hilde Claes, vroegere burgemeester van Hasselt en haar vader, oud-politicus Willy Claes zitten samen met twee journalisten in de VRT-studio. Het thema: ‘de zelfdoding van Steve Stevaert’, gewezen Vlaams politicus en oud-gouverneur van Belgisch Limburg. Ieder heeft zijn mening over redenen en schuld van dit tragische voorval. Aanleiding zou een naderende rechtszaak zijn over een vermeende verkrachting en de mogelijk provocerende rol van de media hierin. Iemand is van mening dat de onverwerkte zelfmoord van zijn jongere broer doorslaggevend is geweest. Er wordt ook geopperd dat zijn daad altruïstische aspecten heeft omdat hij hiermee zijn familie de schande van een proces bespaart. Verder wordt er beweerd dat de aanklaagster medeverantwoordelijk is voor zijn wanhoopsdaad omdat ze pas na jaren aangifte deed. Zijn leven wordt hierbij gewikt en gewogen. Elk gezichtspunt heeft daarbij mogelijks enige geldigheid, maar doet tegelijkertijd afbreuk aan de veelzijdigheid van een mensenleven.

HET VERHAAL VAN STEVE STEVAERT, MAAR BIJ UITBREIDING elk levensverhaal, staat bol van feiten en gebeurtenissen die altijd op een heel eigen manier beleefd en verwerkt worden. Deze bagage beïnvloedt wat mensen van het leven verwachten. Het zal

mee uitmaken hoe ze zich tot anderen verhouden en hoe anderen zich tegenover hen verhouden.

Het leven zoals het is, tussen geboorte en dood, is heel complex: naast wat er in het hier en nu gebeurt, bepaalt ook onze geschiedenis mee de toekomst en de kleur van ons bestaan.

Het gedachtegoed van Ivan Boszormenyi-Nagy biedt een kader om deze complexiteit te vatten. Hij spreekt in zijn werk over ‘de context’ en ‘het contextuele’ en daarmee verwijst hij naar de mens met al zijn verbanden in het heden, het verleden en de toekomst. Een van zijn belangrijkste uitgangspunten is dat de werkelijkheid ‘relationeel’ is. Een mens krijgt pas betekenis in verbinding met de ander, of zoals Mark Nelissen (2013) het zegt: ‘Een enkeling is eigenlijk geen mens maar slechts een deel ervan, zoals een baksteen geen huis is.’ Dit houdt in dat de mens en zijn lotgevallen niet los kunnen gezien worden van relaties en interacties met anderen.

Vanuit vijf invalshoeken beschrijft Boszormenyi-Nagy hoe de verschillende facetten van deze relationele werkelijkheid op elkaar ingrijpen. Hij spreekt over de dimensies van de feiten, de psychologie, de interactie en de relationele ethiek. Later voegt hij er ook nog de ontische dimensie aan toe.

Deze dimensies zijn met elkaar verweven, beïnvloeden elkaar voortdurend en dagen ons uit het lineaire denken van oorzaak-gevolg los te laten.

De eerste dimensie: de feiten - 'Wat er is en wat er gebeurt'

Leven bestaat voor een groot stuk uit anticiperen op onze lotgevallen. Tv-programma's zoals *Man bijt hond*, *Iedereen beroemd* en alle variaties op *Het leven zoals het is*, tonen dat kleine en grote voorvallen ons bestaan voortdurend uitdagen en dat we de hele tijd druk bezig zijn hiermee om te gaan.

Wat ons overkomt, zonder directe inmenging van anderen of van onszelf, zien we als het 'lot': als het tijdens onze jaarlijkse vakantie fantastisch weer is, zeggen we dat het lot ons goedgezind is en als we ziek worden, vragen we ons af waaraan we dit verdiend hebben.

Naast het lot overkomt ons ook heel wat recht én onrecht door wat andere mensen veroorzaken, of door een samenspel van beide.

Een 66-jarige vrouw uit het Belgische Couillet dankt haar leven aan twee inbrekers. De vrouw maakte een ongelukkige val in haar badkamer. Ze lijdt aan de ziekte van Parkinson en kon niet meer overeind komen. 'Ik dacht dat ik die nacht zou sterven', vertelt de vrouw.

Na enkele uren hoorde de vrouw vreemde geluiden in huis. Ze dacht aanvankelijk dat het de politie was en riep om hulp. Het waren echter inbrekers en na verschillende smeebeden besloot een van hen haar te helpen. 'Hij nam mijn telefoon toestel, toetste het hulpnummer in en vertrok.'¹

De dimensie van de feiten verwijst eveneens naar verschillen tussen mensen, verschillen die bepaald worden door gezond-

heid, algemeen welzijn, sociale klasse en cultuur. Of we uit een werkmansbroek geschud zijn dan wel met een zilveren lepel in de mond geboren worden, of we man, vrouw, blank, zwart, atheïst of christen zijn, of we de oudste, de jongste of het enige kind uit het gezin zijn en of we uit een traditioneel of minder conventioneel nest komen, dit alles bepaalt mee onze vooruitzichten en competenties. Opgroeien in een westers land met zijn accent op het individu en het kerngezin, of in een niet-westerse cultuur waar de nadruk vaak meer ligt op het belang van de grootfamilie, zal onze visie op hoe het leven moet geleefd worden mee vormgeven. Bovendien maakt het wel degelijk verschil of we kerngezond of met een hartafwijking geboren worden en of we werk hebben of van een uitkering moeten leven. De impact van al deze factoren valt niet altijd te voorspellen of te controleren. Zeker is dat ze mee richting geven aan ons leven en dat van de volgende generaties.

De dimensie van de feiten biedt een raamwerk voor ons levensverhaal. Al bij een eerste ontmoeting wisselen mensen hierover informatie uit om zich te verbinden met de ander of om het verschil te markeren.

Ik sta onder de gemeenschappelijke douche na mijn eerste aquafitness. Mijn douchegel vergeten. Of ik die van haar mag gebruiken, vraag ik aan mijn onbekende buur. Een paar tellen later weet ik dat ze omwille van een whiplash na een verkeersongeval deze lessen volgt. Ik vertel haar dat ik aquagym doe ter verlichting van mijn rugklachten. Wanneer we samen het zwembad uitwandelen gaat ze haar dochter ophalen bij haar moeder. 'Jammer dat ik zo dikwijls een beroep moet doen op haar sinds mijn scheiding twee jaar geleden', vertelt ze me.

Annie